

Отговорите на задачите от 1. до 30. вкл. отбелязвайте в листа за отговори!

1. В кой от редовете е допусната правописна грешка?

- А) извървели, преки, техни
- Б) сапунен, съгласен, сътелит
- В) дейност, майчина, двойно
- Г) плънка, развързка, вържа

2. В кой от редовете е допусната правописна грешка?

- А) доклад, рекорд, мираж
- Б) предпазлив, подслон, подтикна
- В) възрастна, частна, радостна
- Г) отблъсквам, сдрачаване, сгреша

3. В кой от редовете е допусната правописна грешка?

- А) Приемствеността и предаването на професионален опит от поколение на поколение са важна част от развитието на семейния бизнес.
- Б) Произведението от диагоналите на всеки вписан четириъгълник е равно на сбора от произведенията на срещуположните му страни.
- В) Епизодите от новия сезон на нашумелия криминален сериал ще се излъчват по телевизията в понеделник, във вторник и в четвъртък.
- Г) Санитарът е здравен работник без медицинско образование, чието основно задължение е да се грижи за чистотата в болниците.

4. В кой от редовете е допусната правописна грешка?

- А) Снощи гледах интересен научнопопулярен филм за морските бозайници.
- Б) Този странен и нелогичен отговор доказва колко си неосведомен по темата.
- В) През следващите дни в цялата страна отново се очакват 35 градусови жеги.
- Г) При избор на електроуреди обърнете внимание на енергийната им ефективност.

5. В кой ред е допусната правописна грешка?

- А) Някои учени смятат, че идеите на Европейското Просвещение са пренесени от гръцките възрожденци.
- Б) През пролетните месеци трудно се откриват свободни стаи в хотелите, разположени в Южна България.
- В) Един от емблематичните пълководци в световната история е Александър Македонски.
- Г) И до днес продължават научните спорове около Дарвиновата теория за произхода на човека.

6. В коя от подчертаните думи е допусната граматична грешка?

Тази година с общи усилия успяхме да подготвим 5 усъвършенствани варианта (А) на няколко детайла (Б) за охладителни системи. Участие в изработването взеха четирима изтъкнати инженера (В), които бяха разпределени в 2 проектантски екипа (Г).

7. В кое от изреченията НЕ е допусната граматична грешка?

- А) Движението по първокласните и второкласни пътища ще е сериозно затруднено.
- Б) Слънчевата светлина е основният и решаващ фактор за фотосинтезата.
- В) Много подходящ за разходка в парка се оказа днешния пролетен следобед.
- Г) Изявените спортисти ще бъдат наградени от Български олимпийски комитет.

8. В кое от изреченията е допусната граматична грешка?

- А) В репертоара на оркестъра има творби от българската и от световната класики.
- Б) Във всички големи магазини вече можем да плащаме и с кредитни карти.
- В) Мислейки за предстоящия конкурс, той губеше вяра в собствените си възможности.
- Г) Моята приятелка чете исторически романи и се учи от живота на героите.

9. В кое от изреченията е допусната пунктуационна грешка?

- А) Къдравите коси, слънчевият загар и веселата усмивка на девойката веднага привлякоха всички погледи.
- Б) Изучавайки движението на планетите, маите създали изключително точни карти на звездното небе.
- В) Финалистите, получили най-голям брой точки покриха нормативите за участие в олимпиадата.
- Г) Разбира се, тя щеше да намери отново някакво логично обяснение за своето огромно закъснение.

10. В кое от изреченията е допусната пунктуационна грешка?

- А) Минавайки покрай двамата свои съседни, младежът нито ги поздрави, нито ги погледна.
- Б) Мисля си, че нашите мечти стават реалност само, ако повярваме, че това е възможно.
- В) Писмото, което получих, беше изпратено от служител, с когото разговарях вчера в офиса.
- Г) Сутринта моят колега се обади, че е болен, и помоли да довърша справка, която беше започнал.

11. В кое от изреченията НЕ е допусната лексикална грешка?

- А) Условието на подписания контакт бяха определени от всички като много добри.
- Б) Неочаквано тази вечер той я обсипа с комплименти и с любезни и ласкави думи.
- В) Екологите настояват за налагане на мораториум върху строителството в планините.
- Г) Не можах да разбера за какво стана на въпрос вчера, но се създаде напрежение.

12. В кой ред фразеологичните словосъчетания са синоними?

- А) държа се на дистанция – слагам си обица на ухото
- Б) държа се на положение – слагам си грях на душата
- В) държа си на своето – слагам си главата в торбата
- Г) държа си езика зад зъбите – слагам си ключ на устата

13. От кое стихотворение са стиховете?

*В зори ранил на път, аз дишам
на лятно утро свежестта –
и милва ми душата бодра
за лек път охолна мечта.*

- А) „Ни лъх не дъхва над полени...“
- Б) „При Рилския манастир“
- В) „Да се завърнеш...“
- Г) „Песен за човека“

14. В кой ред всички стихотворения са написани от Христо Смирненски?

- А) „Да бъде ден!“, „Йохан“, „Юноша“
- Б) „Тиха победа“, „Писмо“, „Стария музикант“
- В) „Ний“, „Цветарка“, „Моята молитва“
- Г) „Зимни вечери“, „Заточеници“, „Сенки“

15. Борис, Павел и Стефан са герои от творба на:

- А) Елин Пелин
- Б) Димитър Димов
- В) Димитър Талев
- Г) Иван Вазов

16. Коя от посочените творби е ода?

- А) „Ралица“
- Б) „Паисий“
- В) „Албена“
- Г) „Книгите“

17. Кой от посочените Йовкови разкази поставя проблема за греха и изкуплението?

- А) „Индже“
- Б) „Последна радост“
- В) „Другоселец“
- Г) „Серафим“

18. В кой от разказите на Елин Пелин нощта се свързва с тайнственото, приказното, с душевните тревоги на героите?

- А) „Косачи“
- Б) „Мечтатели“
- В) „Чорба от греховете на отец Никодим“
- Г) „Занемелите камбани“

19. Службогонството, келепирът, политическата хамелеонщина са характерни теми в творчеството на:

- А) Димитър Талев
- Б) Пенчо Славейков
- В) Алеко Константинов
- Г) Димитър Димов

20. В коя от посочените творби се наблюдават елементи на експресионизма?

- А) „Зимни вечери“ на Христо Смирненски
- Б) „Спи езерото“ на Пенчо Славейков
- В) „Септември“ на Гео Милев
- Г) „Камък“ на Атанас Далчев

21. За кое от следните произведения е характерна огледалната композиция?

- А) „Песента на човека“
- Б) „Маска“
- В) „Две хубави очи“
- Г) „Стон“

22. Какво е подчертаното изразно средство?

Ти помниш ли как

някак много бързо
ни хванаха в капана на живота?

- А) сравнение
- Б) метафора
- В) оксиморон
- Г) метонимия

Прочетете двата текста и изпълнете задачите към тях (от 23. до 34. включително)!

ТЕКСТ 1

Кучетата имат остър слух и чувствително обоняние, поради което се използват в пасищното животновъдство, при ловуване, като домашни любимци, за защита и помощ на хората. Кучетата, които се предлагат за водачи на незрящи хора, трябва да отговарят на редица изисквания. Подбират се здрави животни, за да могат да понасят значителното натоварване. Кучетата водачи трябва да бъдат с уравновесен характер, да не са чувствителни към шумовете от приближаващ влак и от форсиране на коли, да не са страхливи, да не проявяват силно любопитство.

На базата на проучвания експертите се ориентират към породата *Лабрадор ритрийвър*. Кучетата от тази порода са по-ниски от немската овчарка с 2-3 см, имат твърди и къси косми. Лабрадорът притежава добър и уравновесен характер, фигурата му не е така грациозна като тази на немската овчарка, но той е по-як, а и бързо се привързва към човека. Той има силно изразена положителна мотивация за учене. Часовете, в които лабрадорът се обучава за водач на незрящ, са с около 30% по-малко от часовете, необходими за обучение на една немска овчарка. Лабрадорът е добродушен, а при немската овчарка са необходими учебни занятия и за **туширане** на нейната агресивност.

Обучението на кучетата водачи продължава няколко месеца. Дресьорът трябва да е изключително търпелив и да е добре трениран пешеходец, защото всеки ден изминава заедно с кучето 40-50 км. На врата на кучето по време на упражненията се поставя твърд повод. Това е специален нашийник с дъгообразна дръжка, приличаща на хамут. Чрез повода то свиква да различава времето, когато е на работа, от свободното време. Чрез повода обслужваният от кучето незрящ човек усеща движенията на животното. Добре обучените кучета реагират на около 40 словесни команди. След завършване на обучението кучето се подлага на изпит. Дипломираното куче водач трябва да притежава следните реквизити: лична карта, ветеринарен паспорт, твърд повод и намордник.

ТЕКСТ 2

– **Какво е „Очи на четири лапи“?**

– Фондация „Очи на четири лапи“, в която работя от 4 години, е неправителствена организация, чиято цел е обучение на кучета водачи за незрящи и обучение на незрящи хора за работа и за живот с кучета водачи.

– **Как избирате кучетата, с които работите?**

– Занимаваме се с две породи – *Голдън ритрийвър* и *Лабрадор ритрийвър*. Кучетата се избират още като бебета. Наставят се в приемни семейства и всяка седмица имат тренировки. Кучето трябва да е преминало ранните си години, за да може да е подходящо за обучението, което продължава от шест до осем месеца.

– **Какво включва обучението?**

– На специалните писти за обучение постепенно научаваме кучето да спира в края на тротоара, да заобикаля локви и препятствия, да върви в **синхрон** с крачките на човека.

Командите, които използваме, задължително са различни в звуково отношение и се състоят от една до две срички: „Напред!“, „Седни!“, „Легни!“ и други.

– **Какво трябва да правим, ако срещнем човек с куче водач?**

– Хората трябва да знаят, че не е добре дълго да гледат кучето в очите, защото това се тълкува от него като предизвикателство. Не трябва да го разсейват с жестове и не трябва да хващат повода му, защото може да направи работна грешка. Ако срещнете незрящ човек и куче водач, задължително е да им направите път.

23. От коя сфера на общуване е текст 1?

- А) от битовата сфера
- Б) от естетическата сфера
- В) от институционалната сфера
- Г) от научната сфера

24. Кое от посочените твърдения е вярно за текст 1?

- А) В текста се анализират качествата на кучетата водачи на незрящи.
- Б) В текста се постановяват норми за поведение на кучетата водачи.
- В) В текста се представят факти за кучетата водачи на незрящи хора.
- Г) В текста се коментира ролята на кучетата водачи в живота на хората.

25. Какво е значението на думата *туширане*, използвана в текст 1?

- А) засилване на дадено качество
- Б) смекчаване на изявено качество
- В) изтъкване на изявено качество
- Г) представяне на дадено качество

26. Кое от посочените твърдения НЕ е вярно според текст 1?

- А) Твърдият повод помага на кучето водач да различава времето, когато е на работа, от свободното време.
- Б) Курсовете, в които лабрадорът и немската овчарка се обучават за водачи на незрящи хора, са с една и съща продължителност.
- В) Повишената сетивност на кучетата е причина те да бъдат използвани успешно за защита и помощ на хората.
- Г) Немската овчарка е по-висока и по-грациозна от лабрадора, но не е толкова уравновесена като него.

27. В коя сфера на общуване се използва текст 2?

- А) в медийната сфера
- Б) в научната сфера
- В) в битовата сфера
- Г) в институционалната сфера

28. Кое от посочените твърдения НЕ се отнася за текст 2?

- А) Текстът информира за дейността на неправителствена организация.
- Б) Текстът популяризира обучението на кучета водачи на незрящи хора.
- В) Текстът регламентира правата на незрящите хора с кучета водачи.
- Г) Текстът спомага за изграждане на отношение към кучетата водачи.

29. Използваната в текст 2 дума синхрон е:

- А) чужда дума
- Б) диалектна дума
- В) архаизъм
- Г) термин

30. Кое от посочените твърдения е вярно според текст 2?

- А) От раждането си до края на обучението си кучетата се отглеждат от фондацията.
- Б) В обучението на кучетата се използват приличащи си в звуково отношение команди.
- В) Ако някой срещне незрящ човек и куче водач, е задължително е да им направи път.
- Г) Кучетата водачи на незрящи хора се обучават в продължение на една година.

31. Изброени са факти от двата текста, както и факти, които липсват в тях. В свитъка за свободните отговори запишете САМО буквите на ЧЕТИРИТЕ факта, които ПРИСЪСТВАТ в посочените текстове.

- А) Кучетата са средни на ръст бозайници и са били опитомени още в зората на човечеството.
- Б) Настанени в приемни семейства, кучетата ежеседмично се подлагат на специализирано обучение.
- В) Най-способните кучета се подготвят само за два месеца по предварително подготвена програма.
- Г) На специалните писти за обучение кучето се учи да спира в края на тротоара и да заобикаля локви и препятствия.
- Д) В подготовката на кучето за водач то и дресьорът му ежедневно изминават минимум 40 километра.
- Е) За дресировка са пригодни и мъжките, и женските кучета, но по-податливи са женските.
- Ж) Един дресьор обикновено обучава 10-12 кучета годишно, като се занимава с 3-4 едновременно.
- З) Кучето, което е положило изпит, задължително притежава лична карта и ветеринарен паспорт.

32. В свитъка за свободните отговори запишете кое е общото, за което се говори в двата текста.

33. В свитъка за свободните отговори в рамките на 3-4 изречения формулирайте СОБСТВЕНА теза по една от посочените теми:

Кучето и човекът
Кучетата водачи

34. В свитъка за свободните отговори запишете сбито и кратко (в резюме) основното в съдържанието на текст 1.

35. За всяко празно място изберете най-уместната от думите и я запишете срещу съответната буква в свитъка за свободните отговори.

Връзката между култура и език е ..... (А) много отдавна. Древните гърци са правили ..... (Б) между цивилизовани хора, говорещи разбираемо и интелигентно, и варвари, неспазващи основните ..... (В) на общуване. Фактът, че отделни групи от хора говорят по свой специфичен начин, често се ..... (Г) като доказателство за културни разлики.

- А) отречена, забелязана, приключена
- Б) разрив, разпределение, разлика
- В) правила, права, приемници
- Г) скрива, приема, провокира

36. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете правилните форми на думите, поставени в скоби.

А) членувана форма

(Национален институт) по метеорология и хидрология в (месечен) си бюлетин дава сведения в (област) на своята дейност.

Б) местоимение

Не искам да споря с (никой/никого).

Гледах интервю с журналиста, (чийто/чиито) репортажи развълнуваха всички.

Той спечели конкурс и лично получи (своята/неговата) награда.

Решиха да приемат момчето в групата, защото (то/той) свиреше много добре на китара.

В) учтива форма

Госпожице, (избран) сте за позицията, която сте (желал) и за която сте (кандидатствал).

37. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете текста в свитъка за свободните отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Кайро, столицата на Египет е административен, културен и туристически център. Докато в западната част на града преобладават широките булеварди, откритите пространства и интересната архитектура с европейско влияние за източната му половина нараствала хаотично през вековете, са характерни тесните улички, пренаселените жилища и семплите постройки. Всеки турист би констатирал Това е космополитен град, град на контрасти, с шумен уличен трафик и с нестихващо оживление.

Прочетете стихотворението „Майце си“ и изпълнете задачите към него (38. задача и 39. задача)!

38. В стихотворението Христо Ботев изгражда образ на млад човек, който преживява дълбока личностна драма. В свитъка за свободните отговори посочете с ЦИТАТИ от текста ДВА примера за терзанията на лирическия герой.

Ти ли си, мале, тъй жално пела,
ти ли си мене три годин клела,
та скитник ходя злочестен ази
и срещам това, що душа мрази?

Бащино ли съм пропил имане,
тебе ли покрих с дълбоки рани,
та мойта младост, мале, зелена
съхне и вехне люто язвена?!

Весел ме гледат мили другари,
че с тях наедно и аз се смея,
но те не знаят, че аз веч тлея,
че мойта младост слана попари!

Отде да знаят? Приятел нямам
да му разкрия що в душа тая;

кого аз любя и в какво вярвам –
мечти и мисли – от що страдая.

Освен теб, мале, никого нямам,
ти си за мене любов и вяра;
но тука вече не се надявам
тебе да любя: сърце догаря!

Много аз, мале, много мечтаях
щастие, слава да видим двама;
сила усещах - що не желаях?
Но за вси желби приготви яма!

Една сал клета, една остана:
в прегръдки твои мили да падна,
та туй сърце младо, таз душа страдна
да се оплачат тебе горкана...

Баща и сестра и братя мили
аз да прегърна искам без злоба,
пък тогаз нека измръзнат жили,
пък тогаз нека изгния в гроба!

39. В свитъка за свободните отговори със СВОИ ДУМИ посочете ДВА примера за смислови противопоставяния в произведението.

40. Свържете името на героите с името на автора, от чиято литературна творба е съответният герой. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете името на автора.

А) Шакире
Б) дядо Йоцо

Иван Вазов
Елин Пелин
Йордан Йовков
Димитър Димов

Свържете името с литературната творба, от която е съответният герой. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете заглавието на творбата.

В) поп Андрей
Г) отец Сисой

„Чичовци“
„Септември“
„Чорба от греховете на отец Никодим“
„Другоселец“

Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете името на автора.

Д) „Стихии“
Е) „Стария музикант“

Христо Смирненски
Гео Милев
Елисавета Багряна
Христо Ботев

41. Прочетете стихотворението „Заточеници“ на Пейо Яворов и в свитъка за свободните отговори напишете аргументативен текст в обем до 4 страници на тема „Изгубената родина“. Преди текста отбележете жанра му – интерпретативно съчинение или есе.

От заник-слънце озарени,
алеят морски ширини;
в игра стихийна уморени,
почиват яростни вълни...
И кораба се носи леко
с попътни тихи ветрове,
и чезнете в мъгли далеко
вий, родни брегове.

И някога за път обратен
едва ли ще удари час:
вода и суша – необятен,
света ще бъде сън за нас!
А Вардар, Дунав и Марица,
Балкана, Странджа и Пирин
ще греят нам – до гроб зарица
сред споменът един.

Рушители на гнет вековен –
продаде ни предател клет;
служители на дълг синовен –
осъди ни врага заклет...
А можехме, родино свидна,
ний можехме с докраен жар
да водим бой – съдба завидна! –
край твоя свят олтар.

Но корабът, уви, не спира,
все по-далеч и по-далеч
лети, отнася ни... Простира
нощта крилото си – и веч
едва се мяркат очертани
на тъмнокодър небосклон
замислените великани
на чутният Атон.

И ний през сълзи накупели
обръщаме за сетен път
назад, към скъпи нам предели,
угаснал взор, – за сетен път
простираме ръце в окови
към нашият изгубен рай...
Горчива скръб сърца ни трови. –
Прощавай, роден край!

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО, МЛАДЕЖТА И НАУКАТА
ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

21 май 2013 г.

Ключ с верните отговори

Въпроси с избираем отговор

Въпрос №	Верен отговор	Брой точки
1.	Б	1
2.	Г	1
3.	Г	1
4.	В	1
5.	А	1
6.	В	1
7.	Б	1
8.	А	1
9.	В	1
10.	Б	1
11.	В	1
12.	Г	1
13.	А	1
14.	А	1
15.	Б	1
16.	Б	1
17.	А	1
18.	А	1
19.	В	1
20.	В	1
21.	В	1
22.	Б	1
23.	Г	1
24.	В	1
25.	Б	1
26.	Б	1
27.	А	1
28.	В	1
29.	А	1
30.	В	1

Въпроси със свободен отговор

Въпрос №	Верни отговори	Брой точки
31.	Б Г Д З	4 т.
32.	кучетата водачи	1 т.
33.	Теза	2 т.
34.	Текст	4 т.
35.	А) забелязана Б) разлика В) правила Г) приема	4 т.
36.	А) Националният институт, месечния, областта Б) никого, чиито, своята, то В) избрана, желали, кандидатствали	10 т.
37.	Кайро, столицата на Египет, е главен административен, културен и туристически център. Докато в западната част на града преобладават широките булеварди, откритите пространства и интересната архитектура с европейско влияние, за източната му половина, нараствала хаотично през вековете, са характерни тесните улички, пренаселените жилища и семплите постройки. Всеки турист би констатирал: „Това е космополитен град, град на контрасти, с шумен уличен трафик и с нестихващо оживление.“	5 т.
38.	<u>Възможни отговори:</u> „та скитник ходя злочестен ази/ и срещам това, що душа мрази?“ „мойта младост, мале, зелена/ съхне и вехне, люто язвена“ „аз веч тлея,/ че мойта младост слана попари“ „мечти и мисли – от що страдая“ „но тука вече не се надявам/ тебе да любя: сърце догаря“ „таз душа страдна“	2 т.
39.	<u>Възможни отговори:</u> вяра и любов – безнадеждност весела младост – „попарена“ младост сила – безсилие любов – омраза мечти, надежди – разочарования външна радост – скрито страдание младост – духовна зрялост	2 т.
40.	А) Йордан Йовков Б) Иван Вазов В) „Септември“ Г) „Чорба от греховете на отец Никодим“ Д) Елисавета Багряна Е) Христо Смирненски	6 т.
41.	Текст	30 т.